

Руслан Кубанов

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті окреслено завдання, зміст, функції та принципи кредитно-модульної організації навчання з метою її подальшого використання в практичній діяльності викладача вищої школи. Прослідковано структурування навчального матеріалу в модулі, освоєння навчальних елементів та критерії оцінювання знань студентів. Зазначено, що до особливостей кредитно-модульного навчання можна віднести логічне структурування змісту навчального матеріалу та подачу його в модулях; створення модульної програми та визначення послідовності вивчення модулів; об'єктивну систему оцінювання, яка уможливорює оперативний контроль за навчальним процесом та його коригування; варіативність навчання (вироблення кожним студентом власної лінії навчання); максимальну адаптацію навчального процесу до індивідуальних особливостей кожного студента. Автором наголошується, що для ефективного функціонування кредитно-модульної системи необхідно здійснювати пошук нових форм і методів навчання, запроваджувати інноваційні технології, вдосконалювати процес контролю й оцінювання знань, умінь та навичок з метою підвищення якості професійної освіти. Зокрема, викладачам і співробітникам ВНЗ треба уділяти значну увагу процесам адаптації студентів до навчання в умовах кредитно-модульної системи. Визначено, що подальші дослідження будуть присвячені детальному аналізу якості навчального процесу студентів, що здійснюється в рамках системи кредитно-модульного навчання.

Ключові слова: *студенти, кредитно-модульна система, зміст кредитно-модульної системи, якість професійної підготовки, навчальний процес.*

Нині в системі вищої освіти України активізувалися процеси її реформування, що зумовлено вимогами Болонського процесу й пов'язано із входженням України до єдиного європейського та світового освітнього простору. З метою реалізації європейських підходів до освіти, дотримання світових освітніх стандартів (градація дипломів, єдина система додатків до дипломів, розвиток європейських стандартів якості, розширення мобільності студентів) та для ефективного й поступового переходу від традиційної системи освіти в Україні до нової, спрямованої на реалізацію ідей Болонської конвенції, було розроблено національну модель кредитно-

модульної системи організації навчального процесу.

Вітчизняні вчені О. Васюк і В. Кустов [1], М. Гладиш [7], О. Желавський [3], В. Одинцова і О. Роцупкіна [2], М. Савелова [6], Н. Сергієнко [5], Н. Стяглик [4] активно досліджують питання впровадження кредитно-модульної системи навчання, проте системних досліджень зазначеної проблеми все ж недостатньо.

Мета статті – надати загальну характеристику ключовим складовим кредитно-модульної системи організації навчального процесу студентів у вищому навчальному закладі.

Кредитно-модульна організація навчання вимагає серйозної, аналітико-логічної роботи над змістовим наповненням, структуруванням її як системи. Складовими кредитно-модульної системи є: розподіл навчального матеріалу на модулі, забезпечення навчального процесу всіма необхідними методичними матеріалами, організація самостійної роботи студентів, проведення консультацій, перевірка якості засвоєння матеріалу кожного модулю та використання бально-рейтингової системи оцінювання засвоєних студентами навчальних дисциплін тощо.

Базовою основою системи є її принципи. За дослідженням О. Васюк і В. Кустова [1], до принципів кредитно-модульного навчання можна віднести:

1) принципи цільового характеру: принцип цільового забезпечення вказує на системотворну основу інтегрованої мети стосовно змістового й операційного забезпечення модульного навчання; принцип ієрархії мети забезпечує чітке підпорядкування різних рівнів цілеутворення в процесі модульного навчання;

2) принципи змістового характеру: принцип структурування змісту навчального матеріалу передбачає його розподіл у межах кожного конкретного модуля на навчальні змістові одиниці, кожна з яких забезпечує реалізацію окремої дидактичної цілі; принцип змістової компактності, який вказує на те, що навчання будується за послідовними змістово-функціональними одиницями-модулями; принцип повноти навчального матеріалу;

3) принципи технологічного характеру: принцип гнучкості визначає здатність оперативно реагувати на зміни в змісті навчальних елементів, що залежать від науково-технічних та соціально-економічних умов; принцип оптимізації навчання вимагає раціонального, ефективного надавання навчальної інформації в конкретних умовах засвоєння; принцип оперативного зворотного зв'язку – це керування навчальним процесом шляхом створення системи контролю й самоконтролю при засвоєнні модуля; принцип співробітництва забезпечує паритетні умови співпраці викладача й студента в навчальному процесі; принцип диференціації – побудову модуля з максимальним урахуванням індивідуально-типологічних особливостей студентів [1, с. 25].

При організації навчального процесу за кредитно-модульною системою значно зменшується кількість аудиторних годин, акцент робиться на самостійній роботі студента. Отже, основним ефективним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу, відповідно до принципів організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи, є самостійна робота. Тому мета оновленої системи вищої освіти полягає в навчанні студента працювати самостійно і в подальшому постійно вдосконалювати професійні знання, вміти застосовувати їх на практиці [2, с. 75]. На думку О. Желавського [3], самостійну роботу студентів потрібно розглядати як специфічну пізнавальну діяльність, яку паралельно з іншими формами організації навчального процесу здійснюють самі студенти за запропонованою викладачем або власне розробленою програмою з метою поглиблення та доповнення її аудиторного аналогу [3, с. 17].

В умовах функціонування кредитно-модульної системи варто дотримуватися таких принципів побудови самостійної роботи студентів:

- відповідність соціально-психологічних та індивідуально-психологічних особливостей студентів специфіці навчання;
- свідомої навчально-пізнавальної активності студентів;
- науковості самостійної роботи;
- систематичності й послідовності самостійної роботи;
- проблемності самостійної роботи;
- індивідуалізації самостійної роботи;
- зв'язку навчання з практичною професійною діяльністю [1, с. 25].

Загальновизнаним є положення про те, що чим більшою у системі освіти є така складова, як самоосвіта, тим більш значущою буде творча компонента особистості, яка в цьому випадку виступає рушійною силою позитивних перетворень, провідником новітніх «ноу-хау», рушієм економічного розвитку та технічного прогресу. Саме постійна самоосвіта особистості студента детермінує результативність навчання. Отже, необхідно погодитися з О. Желавським, що вся педагогічна та методична майстерність викладачів вищого закладу освіти має бути орієнтована на створення максимально сприятливих умов у першу чергу для самостійної роботи студентів [3, с. 17]. Це особливо є актуальним для економічних дисциплін, тому що саме вони є фундаментом для одержання якісних знань студентами-економістами, необхідних для посиленої участі молодих спеціалістів у розбудові господарської системи. Зробити це молоді фахівці зможуть за умов належного відтворення та вмілого застосування набутих знань, максимального використання свого творчого потенціалу. Важливість правильної організації самостійної роботи визначається ще й тим, що вона займає відповідно до навчальних планів підготовки спеціалістів економічного спрямування близько 35 % загального бюджету студентського навчального часу, і тому викладачі ВНЗ повинні

орієнтувати студента-першокурсника саме на самостійне навчання.

Таким чином, проблема примноження знань студентів тісно пов'язана з організацією та керівництвом їхньою самостійною роботою, як однією з найважливіших форм їхньої навчально-пізнавальної діяльності. При організації та управлінні цією формою навчально-пізнавальної діяльності як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час важливо передбачити її спрямування не тільки на самостійне виконання студентами певних завдань, але одночасно й на створення та реалізацію власне самостійної діяльності щодо оволодіння методологією економічного пізнання при вирішенні як навчальних, так і професійно-орієнтованих проблем.

Інший вид викладацької діяльності в умовах кредитно-модульної системи – це консультації, які проводяться з метою підвищення ефективності навчання, подолання труднощів при вивченні окремого модуля, узгодження матеріалу з іншими навчальними дисциплінами, підготовки до контрольної перевірки знань тощо. Місце консультації в навчальному процесі визначається якістю засвоєння навчальної програми студентами. Разом з тим, консультація – це не тільки засіб компенсації недоробок, а й складова процесу навчання, органічно пов'язана з вивченням нового матеріалу, його осмисленням, закріпленням і застосуванням.

За дослідженням Н. Стяглик [4], зважаючи на свою сутність та призначення, консультації можуть приймати доволі різноманітні форми: очна – заочна – дистанційна; екстрена – короткострокова – довгострокова (залежно від навчального предмета, тематики та змісту питань, що виникли в студентів у процесі навчання); індивідуальна – групова (залежно від кількості студентів). Залежно від дидактичної мети можна виділити: вступні або попередні консультації, що передують вивченню нового матеріалу; поточні консультації проводяться паралельно з аудиторним вивченням навчальної програми з метою корекції окремих навчальних умінь студентів, більш глибокого розгляду найбільш важливих і складних питань досліджуваного матеріалу; заключні консультації, що проводяться після вивчення окремої теми або розділу програми [4, с. 396]. Слід підкреслити, що в умовах кредитно-модульного навчання кожен модуль, як головний елемент навчальної програми, характеризується завершеністю й відносною самостійністю. Сукупність таких модулів становить єдине ціле при розкритті навчальної теми чи всієї навчальної дисципліни. Проведення консультацій під час або після завершення модуля сприяє знаходженню місця отриманої інформації в загальній системі знань.

Важливим завданням є також визначення видів і форм контролю. Здійснюється не лише поточний і підсумковий контроль знань (залік або екзамен), а й проміжний – за модулями. Якщо студент недостатньо оволодів дисципліною на певному етапі, він може повернутися до

опанованого ним навчального матеріалу чи продовжувати вивчення наступного. Студенти, які за результатами модульних та поточних контролів набрали з конкретних навчальних дисциплін не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються з цих дисциплін. Їм виставляється державна семестрова оцінка [1, с. 25]. Перехід на навчання в умовах кредитно-модульної системи актуалізував такий вид контролю, як тести. На думку Н. Сергієнко, серед переваг тестового контролю можна назвати: уніфікованість та стандартизованість тестів; одночасне охоплення контролем усіх студентів; можливість робити зрізи успішності з меншою витратою часу [5, с. 256]. Тестування дозволяє об'єктивно оцінювати рівень знань, навичок і вмінь, а також їх можна рівною мірою використовувати для поточного й підсумкового контролю. Позитивним чинником кредитно-модульного підходу є рейтингова система оцінювання знань студентів, сутність якої полягає в тому, що студент виконує всі види навчальних робіт у межах залікової одиниці, на основі чого виводиться підсумкова оцінка. Є помилковим урахування лише результатів підсумкового контролю. Студент отримує бали за кожний вид роботи певної залікової одиниці, а також за результати підсумкового контролю. Загальна оцінка виставляється згідно з сумарною кількістю балів як за всі види робіт у межах залікової одиниці, так і за результати підсумкового контролю. Рейтингова система передбачає як додавання, так і віднімання балів [6, с. 203].

Слід погодитися з Н. Сергієнко, що проблемним питанням і досі залишається частка поточного оцінювання в загальному підсумковому оцінюванні [5, с. 256]. У вищих навчальних закладах ця проблема вирішується по-різному. Ми вважаємо, що при 100-бальній системі оцінювання максимальна кількість балів, яку студент може отримати на іспиті, якщо складатиме його, повинна дорівнювати 30 балів, оскільки більшу частину балів студент повинен «заробити» протягом семестру. В кінці кожного семестру по спеціальностям і курсах обов'язково проводиться рейтинг студентів і визначається місце й успіхи кожного за семестр. Обов'язковим є те, що студенти вже на початку семестру проінформовані про зміст навчального матеріалу, якими будуть критерії оцінювання їх знань, скільки балів і за що вони можуть отримати під час поточних та підсумкових контрольних заходів.

Для ефективного функціонування кредитно-модульної системи необхідно здійснювати пошук нових форм і методів навчання, запроваджувати інноваційні технології, вдосконалювати процес контролю й оцінювання знань, умінь та навичок з метою підвищення якості професійної освіти. Це дозволить вирішити ряд проблем, які окреслені на основі дослідження М. Гладиш [7].

По-перше, щоб індивідуально підходити до навчання кожного студента, не можна набирати групи з 25–30 студентів. Щоб заробити 100

балів, відповідати необхідно кожному семінару, а при наявності 30 студентів в аудиторії це ні практично, ні теоретично зробити нереально.

По-друге, західноєвропейські студенти не мають проблем із забезпеченням навчально-методичної літератури. Цього не можна сказати про українські вузи. Те ж саме стосується комп'ютеризації навчального процесу. В українських ВНЗ й досі вимагають від студентів робити конспекти вручну, а не користуватися комп'ютерними роздруковками (за умов надзвичайного навантаження викладач не має можливості перевірити знання кожного студента за «нововведеннями», маючи лише 80 хвилин практичного заняття, а з написанням певна кількість інформації, необхідної для засвоєння, може залишитися в голові студента).

По-третє, оцінювання за новою системою стає більш суб'єктивним, так як тільки викладач дисципліни встановлює критерії оцінювання знань за результатами виконання робіт різних видів, а також за присутність. Не слід забувати про специфіку навчальних робіт: лабораторні та практичні роботи існують майже на кожній дисципліні різних факультетів (і навіть в вузах різного профілю – гуманітарного та технічного). Але її не можна порівнювати та оцінювати за однією шкалою. Досі немає єдиного стандарту для всіх факультетів та усіх предметів. Кожен викладач створює власну систему оцінювання знань для свого предмету: один враховує бали за відвідування лекцій, інший за відвідування практичних занять, хтось відвідування не враховує взагалі, на одному факультеті за відмінну відповідь на семінарах зараховують 5 балів, на іншому – цілих 10 і таке інше.

По-четверте, треба пам'ятати, що далеко не кожен студент першого курсу здатен сьогодні адаптуватися до підвищених вимог, хоча б виходячи з рівня шкільної освіти. М. Гладиш підкреслює, що треба мати на увазі аналізи проведених вченими моніторингів, а саме: неготовність студентів першого курсу до навчальної діяльності за кредитно-модульною системою через недостатнє володіння інформацією про саму систему навчання, її вимоги, особливості, порядок оцінювання, відсутність у студентів необхідних навичок для організації самостійної роботи тощо; недостатнє методичне забезпечення та організація навчання в кредитно-модульній системності з боку викладачів, кафедр, деканатів; відсутність системності та систематичності навчальної діяльності студентів та роботи викладачів, яких вимагає кредитно-модульна система; об'єктивна неспроможність певної частини студентів працювати в режимі кредитно-модульного навчання [7, с. 201].

Щоб розв'язати останню з названих проблем, потрібно підготувати студента психологічно, пояснити, у зв'язку з чим відбуваються зміни, які переваги буде мати насамперед він сам (за умов новітньої моделі саме студентові надаються ширші права й можливості в навчальному процесі) і чим йому це допоможе в майбутньому. Потрібно також скоординувати

його дії й допомогти поступово зрозуміти важливу роль самостійної роботи, адже від цього залежить у майбутньому здатність фахівця самостійно приймати рішення, розв'язувати важливі та перспективні проблеми. Психологічно підготовлений студент швидше і легше може адаптуватися до нової системи навчання, яка сприяє розвитку творчих здібностей, підвищує якість засвоєння навчального матеріалу завдяки систематичній роботі студентів протягом певного періоду навчання. Отже, перехід до кредитно-модульної системи – це не просто перехід від однієї системи організації навчання до іншої. Він передбачає зміни й на особистісному рівні, пов'язані з відповідальністю учасників навчально-виховного процесу за результати власної діяльності, що веде за собою розвиток здібностей та професійне зростання студентської молоді. Тому викладачам і співробітникам ВНЗ треба приділяти значної уваги процесам адаптації студентів до навчання в умовах кредитно-модульної системи.

Таким чином, використання кредитно-модульної системи навчання сприяє інтенсифікації навчального процесу, конкретизує й систематизує засвоєння навчального матеріалу, сприяє найбільш раціональній і ефективній реалізації самостійної роботи, забезпечує високу якість ступеневої освіти майбутніх конкурентоспроможних фахівців для економіки України. Водночас модульна організація призводить до реорганізації всього навчального процесу, зумовлює необхідність розробки нових і модернізації існуючих методів навчання, способів організації і форм проведення навчальної роботи зі студентами. До особливостей кредитно-модульного навчання можна віднести логічне структурування змісту навчального матеріалу та подачу його в модулях; створення модульної програми та визначення послідовності вивчення модулів; об'єктивну систему оцінювання, яка уможливорює оперативний контроль за навчальним процесом та його коригування; варіативність навчання, (вироблення кожним студентом власної лінії навчання); максимальну адаптацію навчального процесу до індивідуальних особливостей кожного студента.

Подальші дослідження будуть присвячені детальному аналізу якості навчального процесу студентів, що здійснюється в рамках системи кредитно-модульного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюк О. Організація кредитно-модульної системи навчання у вищій школі / О. Васюк, В. Кустов // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 9. – С. 24–25.
2. Одинцова В. М. Особливості навчання іноземних студентів в умовах кредитно-модульної системи // В. М. Одинцова, О. А. Рошупкіна // Запорожский медицинский журнал. – 2012. – № 4. – С. 74–76.
3. Желавський О. Б. Структуризація і генералізація математичних понять

- в умовах кредитно-модульної системи навчання студентів-економістів / О. Б. Желавський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія, 2007. – № 20. – С. 13–20.
4. Стяглик Н. І. Консультування студентів в умовах різних технологій навчання / Н. І. Стяглик // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т; [голова редради Монаєнко А. О. ; редкол.: Сущенко Т. І. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17. – С. 392–397.
 5. Сергієнко Н. С. Особливості кредитно-модульної системи при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі / Н. С. Сергієнко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [голова редради Монаєнко А. О. ; редкол.: Сущенко Т. І. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2009. – Вип. № 5. – С. 254–259.
 6. Савелова М. О. Інтеграція системи освіти України у світовий освітній простір. Впровадження кредитно-модульної системи навчання / М. О. Савелова // Науковий вісник Дипломатичної академії України: зб. наук. пр. ; ред. В. Г. Ціватий. – К. : ДАУ при МЗС України, 2012. – Вип. 18 : Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики. Спецвипуск. – С. 200–204.
 7. Гладиш М. О. Умови адаптації модульно-рейтингової системи в українських ВНЗ / М. О. Гладиш // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. наук. пр. Сер.: Педагогіка і психологія / МОН України, МОН АРК, РВНЗ КГУ (м. Ялта) ; ред.: О. В. Глузман, М. Я. Ігнатенко. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – Вип. 14. – Ч. 2. – С. 191–203.